

Neytaðði - ridluskríði og vit sjálvi

Oddagrein

Ein hervilig sjúka, sum stavar frá neytum og sum er sera vandamikil fyri menniskju, er nú so ítökilig staðfest í Bretlandi, at hægsti heilsuligi myndugleikin í ES hevur gjørt av at banna øllum innflutningi av bretsksk neytakjøti. Talan er um sjúkuna neytaðði, sum higartil 10 bretar eru deyðir av. Hetta sigast at vera sama sjúka sum ridluskríði, ið vit kenna úr Føroyum og sum onkur føroyingur skal vera deyður av.

Í Bretlandi er stjórnin á gosi um, at ES-myndugleikar skulu kollðma bretsksk neytakjøttuttan at hava nóg góða vísindaliga grundaða orsök til tess. Men tey eru tó mong, sum vilja vera við, at bretska stjórnin hevur givið málinum alt ov lítlan ans, tá tað tók seg upp fyri nógvum árum síðani og ávarað varð ímóti sjúkuni. Sagt verður, at stjórnin hevur verið líkasæl og hevur sett heilsuspurningin til síðis til frama fyri profitti.

HETTA málið er so mikið álvarsligt, at tað kann fáa ómetaligar avleiðingar fyri ikki bert bretska landbúnaðin men fyri bretska búskapin sum heild. Og sohvørt meira og meira kemur fram um sjúkuna, verður ljóskastarin eisini settur á onnur lond, har henda sjúkan er staðfest um ikki í eins stóran mun.

HVUSSU tá við okkum sjálvum kundi verið spurt! Komið er fram, at ein føroyingur er deyður av ridluskríða, og skal hann stava frá seyði. Í gjár var stór grein í danska blaðnum Politiken undir heitinum "Panik på Færøerne", har ridl uskríðverður umrøddur. Vit kunnu nú seta okkum spurningin: hvat gera okkara egna heilsu- og neytakjøti við slíkt mál. Hvussu er eftirlitið við seyðakjøti. Hvat varð av tí seyðinum, sum varð raktur av ridluskríða nøkur ár herfyri. Varð hann fyribeindur ella hvussu. Hvussu er vandin í dag??? Og hvat eftirlit er við tí innflutta fòðrinum kundi verið spurt.

FØROYINGAR vita hvat tað merkir at hava hangandi yvir sær eina höttan um boykott av okkara høvuðsvinnu orsakað av grindadrápi. Tann höttanin hevur enn ikki gjørt tann stóra skaðan, men vit eiga ikki at kenna okkum ov trygg. Tá hugsað verður um ta boykott, sum nú kemur av øllum bretskskum neytakjøti, so eiga vit so sanniliga at taka hetta í fullum álvara og spyrja okkum sjálvi, um nakað slíkt kann henda við okkara fiski. Til tess er neyðugt at hava eftirlit og at vera á varðhaldi alla tíðina at tryggja eina reina og menniskjansverduga vøru. Hetta er nakað, sum vit eiga at hava í huganum, nú vit fara undir eina oljuvinnu. Men hvussu við ridluskríðanum og okkara seyðakjøti. Hava vit hugsað ov lítið um tann spurningin! Eiga tíðindini um at ein er deyður av hesi sjúku at fáa ávaringarklokkur at ringja?

Sosialurin

Viðmerking

Úr hugtakinum »ein skilamaður«

Kluftin millum tað, sum summi nevna teori og praksis, tykist vaksa seg óskapligt. Fari at royna at nevna nøkur fyrbrigdi burtur úr hugtakinum »ein skilamaður«, sum føroyingar hava nýtt um teir, sum settu kós - vóru leiðarar - í bygdini. Hetta vil eg samanbera við eina »teori« innan leiðslu.

Ein skilamaður setti sær setning fyrri. Hann legði til í tí dagliga. Hann lagaði seg til viðurskiptini undir skiftandi umstøðum. Og hann royndi at menna seg og sitta nærumhvørvi.

Við E. Johnsen kunnu vit um leiðslu siga, at hon krevur »málsættende adferd« (drift, tilpassing, udvikling).

Ein skilamaður loysti eisini tær ítökiligu uppgávurnar. Hann hugsaði seg um. Hann tosaði við royndar menn og teir, sum hann samstarvaði við. Hann royndi sjálvur og helt øðrum til at royna seg.

Við E. Johnsen kunnu vit um leiðslu eisini siga, at hon krevur »problemøsende adferd« (tænke, samtale, prøve).

Ein skilamaður dugdi eisini at seta orð á. Dugdi at taka til. Hann legði til, gjørdi av, vendi við aftur. Hann setti orð á tað, sum lá inni í mannaasiinum. Hann hevði skil fyrri tí, sum hann tókst við.

Við E. Johnsen kunnu vit um leiðslu siga, at hon krevur »sprogskabende adferd« (bestillingsprog, adfærdssprog, system-sprog).

Um skilamannin vita vit eisini, at hesi evni vóru virkin samstundis og alla tíðina. Hann misti ikki setningin úr eygsjón, meðan hann tókst við staklutirnar. Heldur ikki mist hann staklutirnar úr eygsjón, meðan hann setti sær setningin fyrri. Hann misti ikki fótastæðið, hvørki annan ella hin vegin. Og hann fekk fólk afturat

sær.

Við E. Johnsen kunnu vit siga:

»Jeg udøver lederadfærd, når jeg deltager aktivt i et samtidigt - målsættende - problemløsende - sprogskabende samspil med de relevante andre.

Hver komponent i denne definition er indlysende. Det vanskelige ligger i, at lederadfærd fordrer, at man udøver aktiviteterne samtidigt.« (E. Johnsen: Ledelse af ledelsesprocessen, 1991).

E. Johnsen er professari í organisatión og leiðslu. Hann er teoretikari. Men ivasamt er, um gjøgvinn millum teori og praksis nýtist vera so stór, sum onkur vil vera við. Onkur man eisini liva tjúkt uppá júst hesa gjøgv.

Góðastu landsmenn: Fall-ið ikki til knígga fyrri øllum tí, sum tykist teoretiskt og torskilt at vera! Ikki er alt gull, ið glitir. Ikki heldur er alt torskilt so teoretiskt, sum tað lets!

At vit í føroyskum máli eiga hugtakið »ein skilamaður« ber boð um, at leiðsla liggur djúpt inni í fólkasálini. Byggin yvir- livdi, tí summi vóru skilafólk og hini dugdu at skyna á, hvørji tey vóru. Neyðin man vera, at vit ivast eitt sindur í, um hetta lítulætta hugtak veruliga sigur á leið tað sama, sum øll tey mongu finu orðini, sum annars verða søgd.

Gomul føroysk leiðsla er fløt, opin og ítökilig leiðsla. Skilamaðurin var ikki hulin. Hann var sjálvir við, har á stóð. Hesin hugburður rennur saman við modernum leiðsluhugburði. Megna vit tí at vinna hendan arbeidsháttin aftur og dagføra hann, so eri eg ikki bangin fyrri úrslitum.

Okkum tørvar skilafólk so manga staðir. Ongin er soleiðis skaptur, at hann/

hon knappiga ein morgun vaknar sum skilafólk.

»Bøð treingir litlin frá teim, undir torvuna fóru. Vitir og varligir tróðu teir tundi. Søga myndaðist meðan - og orð ið slektsarv ölu. Gev hesum litla lummin, teir fornu slitu; gott er at kenna hitan av hondum, ið sleptu« (Heðin Brú).

So leingi vit petta sundur og seta nýtt í staðin, heldur enn at seta við, út frá tí sum virkar, so leingi vera skilafólkini fá.

Svar til Tomóð Dahl:

Í Sosialinum 19/3-96 (Dimmalætting 21/3-96) heitir tú alment á Jógván I. Olsen og meg um at seta okkum á odda fyrri einum fjølbroyttum bóli fyrri at koma longur ávegis.

Fyrst takki eg fyrri álitið. Men er hetta ein gongd leið? Mangir lutir skulu samvirka, fyrri at likamið skal kenna seg væl og virka eftir ætlan. Litið skal bila, so missa vit forleikan. Sama við samfelagum.

Okkara ovasta leiðsla er løgting og landsstýri. Uppgávan at leiða við skili liggur í teirra hondum. Løysa tey hana ikki - ja, so doyggja vit, sum land og sum fólk. Tað vald hava tey.

Vit, sum sita uttan fyrri tað formella valdið, kunnu siga okkara hugan. Ja, í so lítið um demokratiskum samfelag hava vit, sum harafturat eru leys av serhugamálum, skyldu til hetta, um vit arbeiða við viðkomandi evnum.

Vit kunnu eisini royna at koma inn í hetta formella valdið. Summi tiltuska sær vald. So broyst leiklutir. Men mangir lutir skulu samvirka, og okkara leiklutur skal jú eisini leikast!

Tá ið uppgávurnar skulu

løysast ítökiliga, má tað vera saman við teimum, sum hava veruliga leiðsluna. Eins væl og tann ovasta leiðslan má løysa uppgávurnar saman við fólkinum, sum skal driva verkið.

Konkret ivist eg lítið í, at vit søkka longur og longur í kyksenda so leingi okkara ovasta leiðsla ikki hevur eitt realistiskt sjálvsálit og leiðsluarbeiðið harvið verður gjørt í loyndum. Sama dag, sum okkara ovasta leiðsla vinnur eitt realistiskt sjálvsálit aftur og opnar dynnar, so vit øll sleppa at geva okkara íkast til ítökiliga ækniskar loysnir, sama dag vilja vit seta skjótil á ein framburð, sum ber.

Til tá eru bert tvínni her-mót hjá okkum, sum vilja vera við til at vinna land: Bardagin um vald og bardagin við penninum. Eg havi valt tað seinna og lati onnur um tað fyrri. Men sama dag tann ovasta leiðslan opnar tað triðja hermót-ið: Møguleikan at »spýta í lógvarnar«, so skal eg fegin flyta, treytað av at eg enn er mynstraður á Agnes Louise.

Spurningurin er so, um tíðin fer frá okkum, meðan vit tøva í tí, sum hvørki teoretiskt ella praktiskt ber til fyrri at vinna land!

Signar P. Heinesen

Frískúlar – ein lítil rættleiðing

Sambært Sosialinum 13/3-96 sigur Jógván Adolf Johannessen, at »eftir fólka-skúlagóginu sum er, ber til at seta á stovn frískúlar í Føroyum, men foreldrinu skulu sjálvi betala.«

Jú, fólka-skúlagógin frá 1979 visir til »viðurkendar privátskúlar« (§§ 42, 44). Men sambært Lóg um skúlafyr-siting frá 1978, kap. 5-6,

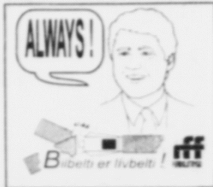
skulu frískúlar (sjálveigandi stovnar ella privátskúlar), ið geva eina undirvísing, ið svarar til fólka-skúlan, góðkennast av lands-skúlaráðnum at hava rætt til at geva hesa undirvísing. Og privátskúlar »mugu bert góðkennast, um so er, at tað er ein rimiligur tørvur á hesum«.

Í 1988 samtykti landsskúlaráðið, at ein privátskúli, ið

hevði bæði næmingar, lærarar, hól og pedagogiskar hugsjónir, ikki kundi góðkennast - uttan stóðutakan til almennan figgjargiligan stuðul. Henda avgerð varð staðfest av landsstýrinum við teirri grundgeving, at tað ikki var ein rimiligur tørvur á at seta ein slíkan skúla á stovn.

At tað ber til at seta á stovn frískúlar í Føroyum, um bert foreldrinu sjálvi betala, samsvarar sostatt hvørki við galdandi lógir ella tolking myndugleikanna av teimum.

Elin Henriksen

Ringið!
- og vit skriva
11820